

Program

Pavel Haas

Smyčcový kvartet č. 3 op. 15 (22')

Allegro moderato

Lento ma non troppo e poco rubato

Thema con variazioni e fuga. Con moto

Wolfgang Amadeus Mozart

Kvintet pro klarinet a smyčcové kvarteto A dur KV 581 (31')

Allegro

Larghetto

Menuetto

Allegretto con Variazioni. Allegro

Leoš Janáček

Smyčcový kvartet č. 2 „Listy důvěrné“ (25')

Andante. Con moto. Allegro Adagio. Vivace Moderato. Adagio.

Allegro Allegro. Andante. Allegro

účinkují:

Claudio Mansutti – klarinet

Janáčkovo kvarteto

Miloš Vacek – 1. housle

Vítězslav Zavadilík – 2. housle

Jan Řezníček – viola

Břetislav Vybíral – violoncello

Srdečně Vás zveme na koncert 22. a 23. 11. 2012 v 19 hodin

Předplatitelská skupina A/AR

program:

J. Brahms: Německé requiem

účinkují:

Veronika Holbová – soprán

Michal Stískal – baryton

Český filharmonický sbor

Janáčková filharmonie Ostrava

Petr Fiala – dirigent

Partněři

OSTRAVA!!!

ČESKÝ ROZHLAS

Za finanční podpory Moravskoslezského kraje.

Předprodej vstupenek v pokladně DKMO a Ostravském informačním servisu.

Rezervace na tel.: 597 489 259, 596 123 913

www.jfo.cz

Janáčková filharmonie Ostrava

Program představení 12. listopadu 2012

 **Janáčková
filharmonie
Ostrava**

Společenský sál Domu kultury města
Ostravy / Komorní cyklus 2012/2013

Pavel Haas

Český skladatel Pavel Haas (21. 6. 1899 – 17. 10. 1944) se narodil v Brně v rodině židovského obchodníka s obuví Zikmunda Haase, matka, rozená Epsteinová, pocházela z Ruska. V Brně prožil Pavel Haas většinu svého života. V dětském věku se začal učit hře na klavír a do roku 1912 spadají jeho první skladebné pokusy. Nastoupil nejprve na brněnskou reálku, ale brzy zjistil, že jej více než vše ostatní přitahuje hudba. Po prázdninách roku 1915 rodiče vyhověli synovu přání a dovolili, aby ze školy odešel. Ve válečných letech pak Pavel Haas pravidelně docházel do hodin klavíru k Anně Holubové a do hodin hudební teorie k Janu Kuncovi. Musel však zároveň každý den vypomáhat v otcově obuvnictví. Roku 1919 společně se svým o dva roky mladším bratrem Hugem složil úspěšně přijímací zkoušky na nově založenou brněnskou konzervatoř. Pavel byl přijat pro své mimořádné nadání rovnou do třetího ročníku kompoziční třídy, kde studoval u Jana Kunce a Viléma Petrželky. Hugo zamýšlel studovat zpěv, avšak postupně u něj převážily divadelní sklony a svá konzervatorní studia nedokončil. Jako herec se stal hvězdou meziválečné éry českého divadla a filmu. Již následujícího roku přestoupil Pavel na mistrovskou školu k Leoši Janáčkoví. Být Janáčkovým žákem vyžadovalo velkou dávku pokory a odhodlání: „Dnes zničil hustými čarami svízelnou práci mladého postrašeného mozku a přišťe rozzuřil se vášnivě nad vlastními hieroglyfy, aby vrátil opět život notám, které tu původně očekávaly ortel smrti. Mistr nepochvilil téměř nikdy. Buď odsoudil nebo mlčel.“, vzpomínal později Haas na temperamentní přístup svého učitele. Diplom mistrovské školy byl Pavlu Haasovi udělen roku 1922. Z existenčních důvodů však mladý skladatel i nadále pracoval v otcově obchodě a komponování se věnoval pouze ve volných chvílích. Skladeb, jež takto vznikly logicky nebylo mnoho, všechny se nicméně vyznačovaly výjimečnou promyšleností a uceleností koncepce. Na konci 20. let ovlivnil Haasova díla přechodně jazz a rozvoj nových médií, rozhlasu a filmu. Jeho umělecký vývoj však šel dál k hledání osobitě umělecké konfese. Vrcholem Haasovy tvorby se stala tragikomická opera Šarlatán podle románu Josefa Wincklera Doktor Eisenbart, jež byla premiérována v Brně roku 1938. Z dalších děl vynikají tři smyčcové kvartety (druhý s podtitulem „Z opicích hor“ s bicími nástroji), *Dechový kvintet*, *Suita pro klavír*, *Klavírní kvintet Fata Morgana* s tenorovým sólem a řada písňových cyklů (např. Čínské písně, Vyvolená). S příchodem německých okupantů do Československa byl Pavel Haas vystaven židovské perzekuci. Na začátku okupace se několikrát neúspěšně pokusil o útek ze země, později dobrovolně odešel od rodiny, aby ji uchránil rasového pronásledování. V prosinci 1941 byl zatčen gestapem a odvečen do koncentračního tábora v Terezíně. Zahynul roku 1944 v plynové komoře v Osvětimi. Jako doklad Haasovy neutuchající umělecké píle a tvořivosti z doby jeho terezínského věznění se dochovala Studie pro smyčcový orchestr a Čtyři písně na slova čínské poezie.

Smyčcový kvartet č. 3 op. 15

Smyčcový kvartet č. 3 op. 15 vznikl v letech 1937–1938, záhy po dokončení opery Šarlatán. Skladba odráží události a zážitky, které se promítaly do skladatelova života. První větu vytvořil Haas v říjnu roku 1937, tedy ještě v poměrném klidu, a její tematika čerpá z hudebního materiálu Šarlatána. Zdravotní potíže (operace žaludku) a téměř současně narození dcery Olgy pak přerušily práci na kvartetu na několik dlouhých měsíců. Druhá a třetí věta již vznikaly v pohnuté atmosféře osudného roku 1938, kdy se postupně schylovalo k celoevropské válčné katastrofě. Ve volné větě, jež svým charakterem připomíná modlitbu, uplatnil Haas náznaky židovské melodiky a názvuky svatováclavského chorálu. Finální věta je pak odrazem dojmů z nadšené atmosféry všesokolského sletu a sokolského průvodu Prahou. Formálně se jedná o sled variací s mistrnou fugou a chorálovým závěrem. Provedení díla se autor nedožil. Poprvé mohlo zaznít až po skončení války 23. ledna 1946 v Brně v podání Moravského kvarteta.

Oběma smyčcovým kvartetům **Leoše Janáčka** (3. 7. 1854 – 12. 8. 1928) je společná snaha o proniknutí do nejtajnějších sfér lidské duše a lidských emocí. Předlohou prvním kvartetu z roku 1923 se stala Kreutzerova sonáta, povídka Lva Nikolajeviče Tolstého, jejíž hlavní hrdinkou je žena terorizovaná svým despotickým a chorobně žárlivým manželem, jehož rukou je nakonec utýrána k smrti. „*Měl jsem na mysli ubohou ženu, trápenou, bitou, ubitou ...*“, vyjádřil Janáček hlavní ideu svého díla v dopise z 15. října 1924. Charakterizoval zde motiv, který se jako červená nit proplétá mnoha jeho dalšími díly – vzpomeňme jen Jenůfu nebo Káťu Kabanovou.

Svůj **Druhý smyčcový kvartet „Listy důvěrné“** zkomponoval Janáček během krátkého období mezi 29. lednem a 19. únorem 1928. Inspiraci nalezl ve vztahu k o třicet osm let mladší přítelkyni Kamile Stösslové (1891–1935), s níž se poprvé setkal v létě roku 1917 v Luhačovicích. Vzájemné přátelství se u Janáčka za nějaký čas proměnilo v lásku, jež však musela zůstat neaplněna. Kamila byla v té době již vdaná za obchodníka Davida Stössla, s nímž měla dvě děti. Po přestěhování se Stösslových do Písku roku 1919 nezbylo Janáčkoví než udržovat citové pouto na dálku. Řada zachovaných dopisů svědčí o tom, že se Janáček Kamile svěřoval se svými nejniternějšími starostmi a myšlenkami. V dopise z 1. února 1928 jí radostně oznamoval, že začal pracovat na novém díle: „Teď začal jsem psát něco pěkného. To bude náš život v tom. Bude se to jmenovat „*Milostné dopisy*“. *Myslím, že to bude rozkošně znět. Vždyť těch našich milých příhod bylo už dost! To budou ohníčky v mé duši a rozpálí ji do nejkrásnějších melodií. Považ jen! Prvé číslo jsem už udělal na Hukvaldech. Ten dojem, jak jsem Tě poprvé uviděl! ... Celek bude obzvláště držet zvláštní nástroj. Jmenuje se viola d'amour – viola lásky.*“ Viola d'amour měl možnost Janáček poznat pravděpodobně díky brněnskému houslistovi a dirigentu Rudolfu Reissigovi, který hru na tento nástroj pěstoval. Janáček „viola lásky“ předepsal mj.

ve svých operách Osud a Káťa Kabanová. Patrně však mělo její uplatnění spíše symbolický význam. Svě Milostné dopisy, později po poradě s Maxem Brodem přejmenované na Listy důvěrné, vyslechl Janáček v soukromí v podání Moravského kvarteta 27. června 1928. Veřejné premiéry 11. září 1928 na brněnském výstavišti už se nedočkal. Zemřel 12. srpna na zápal plic v ostravské nemocnici.

Wolfgang Amadeus Mozart

Poslední desetiletí svého života prožil Wolfgang Amadeus Mozart (27. 1. 1756 – 5. 12. 1791) ve Vídni, hlavním městě rakouské monarchie. Zde zakotvil po roztržce se salzburským arcibiskupem Hieronymem Colloredo-Mansfeldem, k níž došlo na jaře roku 1781. Jejím výsledkem bylo Mozartovo propuštění z arcibiskupských služeb a zároveň rozchod s otcem, jenž bezúspěšně přemlouval syna k návratu zpět do Salzburku a snažil se jej přimět k urovnání celého sporu. Ve Vídni se Wolfgang Amadeus Mozart postavil na vlastní nohy, profloval se jako svobodný umělec, klavírní virtuóz a skladatel. Ke konci 80. let se však jeho životní situace začala nápadně zhoršovat. Po roce 1786 výrazně poklesl počet Mozartových veřejných koncertních produkcí a rovněž jeho kompoziční činnost zaznamenala znatelný útlum. Postupně se ocitl ve svízelných finančních poměrech a byl nucen si půjčovat peníze od přátel a nakonec i od lichváře. Paradoxně právě v tomto období zkomponoval svá nejnámější vrcholná díla – operu Kouzelná flétna, trojici symfonií (Es dur, g moll a C dur) a Requiem, v jehož dokončení zabránila skladateli předčasná smrt.

Kvintet pro klarinet a smyčcové kvarteto A dur KV 581 dokončený 29. září 1789 byl Mozartem napsán pro vídeňského klarinetistu a hráče na basetový roh Antona Stadlera (1753–1812), který spolu se svým bratrem Johannem Nepomukem působil ve dvorním orchestru vídeňského Burgtheateru. Vídeňskými hudebními kritiky byl Anton Stadler ceněn pro svoji ušlechtilou hru a mistrovství, s nímž ovládal obtížnou hru ve spodním klarinetovém rejstříku. Záliba v nízkých polohách tohoto nástroje jej vedla ke spolupráci s nástrojařem Theodorem Lotzem, jenž pro Stadlera vyrobil basetový klarinet s rozšířeným rozsahem o spodní malou tercii. Nový nástroj využil, patrně na Stadlerovu žádost, také Wolfgang Amadeus Mozart ve svém kvintetu a později znovu v Koncertu pro klarinet a orchestr z roku 1791. Autograf kvintetu byl již záhy po Mozartově smrti ztracen a dílo je v současnosti provozováno ve verzi pro běžný klarinet, v níž bylo vydáno roku 1802 vídeňským nakladatelstvím Johann André. Kvintet vznikl v době, kdy byl Mozart zaměstnán kompozicí opery Così van tutte, a nese všechny znaky Mozartova zralého kompozičního stylu. Čtyřvětě dílo je uvozeno rychlou větou v sonátové formě, následuje populární pomalá larghetto věta, dále hravý menuet, jehož zvláštností jsou dvě tria – první pouze pro smyčce, druhé se sólovou melodií klarinetu, a celá skladba je zakončena virtuózními variacemi.

Ondřej Pivoda